

Brielse Mare jg. 8, nr. 1, april 1998

Brielse Mare

Jaargang 8, nr. 1

April 1998

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

COLOFON

De Brielse Mare is een uitgave van de Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel en verschijnt tweemaal per jaar. Leden van de vereniging ontvangen dit tijdschrift automatisch.

ISSN:0927-8478

Correspondentie-adres van de vereniging:
Maarland NZ 48, Brielle.
Mevr. A.F. Buijtink-Dijkhuizen
0181-416371
Postrekening Vereniging Vrienden van het
Trompmuseum 208792;
Minimum contributie f 20.- per jaar.
Aanmeldingsformulier zie achter in dit nummer

Secretariaat Brielse Mare-redactie:
mw. M.S.Zoetemeijer
Voorstraat 162
3231 BL Brielle.
0181-415369.
Het e.v. nummer verschijnt in oktober 1998
Kopij uiterlijk eind augustus bij het redactie-secretariaat.

Redactie:
I. de Baan, L. Hordijk, A. van der Houwen
(hoofdredacteur), M. Zoetemeijer.

Omslagillustratie:
Portret van Prinses Christina van Zweden, door Justus van Egmond

Druk: Drukkerij Brielle bv, Postbus 1, 3230 AA Brielle

Brielse Mare jg. 8, nr. 1, april 1998

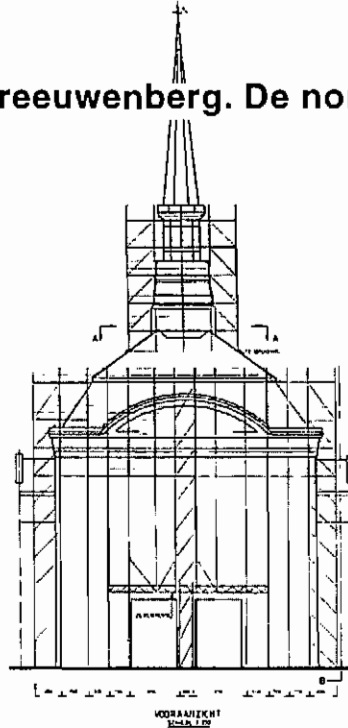
Brielse Mare

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

Niet alleen in de industrie, maar ook bij
restauraties is het onze "zorg" dat
anderen hun werk veilig kunnen doen!

Spreeuwenberg. De norm.

Koninklijke Stallen Den Haag

Steigerbouw

Werfplein 5 • 3238 BH Zwartewaal Tel. 0181 - 667300 • Fax 0181 - 663987

Inhoud

Van de redactie	5
Openingstijden en prijzen museum	4
Jaarverslag	6
Museumnieuws	
- Van schetsboek tot schilderij: Cornelis Springer	10
- Christina van Zweden	11
- Personele bezetting	12
Archiefnieuws	13
Historische bijdragen	
- Het 'Chronykje van den Briele'	15
- Cornelis Arienszn. Vleijssenhoeft, een Brielse Geus	38
Aanmeldingsformulier 'Vrienden'	44
Auteursinstructies	45

Openingstijden en prijzen museum

1 apr. t/m 31 okt.	Dinsdag t/m vrijdag	10 - 17 uur
	Zaterdag	10 - 16 uur
	Zondag	13 - 17 uur

(Maandag gesloten)

Prijzen:	Kinderen tot 4 jaar	gratis
	Kinderen 4 t/m 12 jaar	f 2.-
	Iedereen ouder dan 12 jaar	f 4.-
	Geuzenkaart	f 10.-
	(gezin met kinderen t/m 12 jaar)	
	Leden vriendenvereniging, MJK, Ver. Rembrandt en CJP	gratis

	AANNEMINGSBEDRIJF	
	L. D. van DIJK BV Sinds 1965	
nieuwbouw, verbouw, renovatie en restauratie metseel- en betonwerken reiniging en ontstopping van rioeringen volledige verzorging van vergunning, subsidie-aanvragen en tekening		
VOOR INLICHTINGEN/OFFERTE: NOBELSTRAAT 81 - BRIELLE - 0181-415038/416506 - FAX 0181-416457		

Van de redactie

“Ontneem hem zijn roer”, of iets van gelijke strekking, heeft Cornelis Arienszn. Vleijssenhoeft op 1 april 1572 geroepen. Hiermee voorkwam hij -volgens een getuigeverslag van die tijd- niet alleen dat ene Govert Andrieszn. de Geuzenleider Roobol doodschoot, hij was er indirect de oorzaak van -volgens diezelfde getuige-, dat Den Briel door de Geuzen werd veroverd. Naast Coppelstock, Bloys van Treslong en Meeuwiszoon, heeft Brielle dus nog een held. Dit werd onlangs in de archieven ontdekt en vanzelfsprekend heeft de Brielse Mare de primeur.

Vreemd genoeg zijn er over de geschiedenis van Den Briel slechts weinig boeken geschreven. Het kleinste boekje is misschien wel het ‘chronymie’ van Cornelis Cleijn. Het verscheen in de 18e eeuw en is ronduit zeldzaam. We hebben besloten de tekst -aangevuld met illustraties- integraal af te drukken om een indruk te geven van wat destijds bekend was en voor de jeugd van belang werd geacht.

Tenslotte moesten wij opnieuw afscheid nemen van een lid van de redactie. Na een slopende ziekte overleed Aad Kester. De heer Kester was zeer geïnteresseerd in de geschiedenis van Brielle en had onder meer publicaties over de geschiedenis van de bibliotheek en van Libertatis Primitiae op zijn naam staan. Hij twijfelde dan ook -ondanks zijn ziekte- geen moment toen hem gevraagd werd in de redactie zitting te nemen. Helaas hebben wij slechts korte tijd mogen samenwerken. De herinnering blijft aan een goed mens. Wij wensen zijn vrouw zeer veel sterkte in de stilte die hij achterliet.

Aart van der Houwen

Jaarverslag 1997

Het jaar 1997 werd gekenmerkt door een grote hoeveelheid organisatorisch/juridische activiteiten. De naamswijziging van het museum van 'Trompmuseum' naar 'Historisch Museum Den Briel' had tot gevolg dat ook de naam - en daarmee ook de statuten - van de vriendenvereniging aangepast dienden te worden. Van de gelegenheid werd gebruik gemaakt de statuten aan de thans gebruikelijke standaard-statuten aan te passen.

In de toekomst dienen 'echte' musea te voldoen aan landelijk gestelde eisen in het kader van de z.g. 'museumregistratie' Onderdeel hiervan is, dat een bruikleenovereenkomst dient te bestaan, wanneer een noemenswaardig gedeelte van de collectie in bruikleen is verkregen. Daar dit bij het museum het geval is, moest er in overleg met de 'Vrienden' een bruikleenovereenkomst worden opgesteld.

Nu het museum over een 'full-time' staf beschikt, diende ook het reglement van de (gemeentelijke) museumcommissie aan de gewijzigde organisatorische situatie aangepast te worden. Aangezien de 'Vrienden' een zetel (en in toekomst zelfs twee zetels) in deze commissie hebben, was het bestuur ook actief bij het herzien van genoemd reglement betrokken.

Aan het einde van het jaar waren de concepten van alle drie genoemde documenten gereed.

Naast het genoemde 'papierwerk' was er geen gebrek aan verenigingswerk: de voorjaarsvergadering op 15 mei 1997 in Hellevoetsluis werd bijgewoond door een 40-tal leden en introducés, die onder de bezielende leiding van de heer F. Herzen de kans kregen het droogdok 'Jan Blanken' te bezichtigen. De najaarsvergadering op 26 november vond plaats in het stadshuis. Hoofdonderwerp van

de ledenvergadering was de bespreking van de concept-statuten. Een drietal leden had schriftelijk commentaar op de tekst geleverd. Mede dankzij de nuttige suggesties die het bestuur op deze wijze had verkregen kon in korte tijd in een constructieve discussie overeenstemming over de definitieve versie worden bereikt. In het tweede gedeelte van de bijeenkomst werd door de museumstaf, bestaande uit Mark van Hattem, Monique Brederoo en Monique Deege, een toelichting met dia's over de tentoonstelling 'Helden en verraders' gegeven. Daarna was er gelegenheid de tentoonstelling te bezichtigen. Onder de leiding van de nieuwe hoofdredacteur onderging de 'Brielse Mare' een face-lift. Zoals gebruikelijk verschenen er twee uitgaven; de eerste in april, de tweede in oktober.

Het bestuur was maar liefst negen keer in plenaire vergadering bijeen. Daarnaast waren verschillende bestuursleden betrokken bij vergaderingen met de museumleiding, met de redactie en met de gemeente. In de bestuursvergaderingen kwamen onder andere de volgende onderwerpen aan de orde: statutenwijziging, bruikleen-, vrijwilligerswerk, familie-lidmaatschap, de ledenvergaderingen, financiën, subsidies, collectieplan museum en niet te vergeten het lustrumproject, waarvoor hieronder meer.

Ter viering van het achtste lustrum in het najaar van 1998 werd besloten, door een grote sponsor-wervingsactie de uitgave van het boek 'Matsewa' (Hebreeuws voor 'gedenkteken') door de auteur, mevrouw Riet de Leeuw van Weenen - van der Hoek mogelijk te maken. Dit boek beschrijft de joodse begraafplaatsen op het eiland Voorne-Putten, in Geervliet en in Zuidland.

Het boek is het resultaat van vijftien jaar speur- en vertaalwerk. Door de publicatie van het materiaal wordt het voor de wetenschap

en voor geïnteresseerde leken in de regio toegankelijk. Aan het einde van het verslagjaar was duidelijk dat voldoende toezeggingen waren om de drukker het 'groene licht' te kunnen geven.

Tenslotte worden hier nog gebeurtenissen kort genoemd die tussen het einde van het verslagjaar en het ter perse gaan van dit artikel hebben plaatsgevonden: begin januari heeft de heer A. van den Berg besloten zijn bestuursfunctie neer te leggen. Het bestuur betreurt zijn vertrek en dankt hem zeer voor de bewezen diensten. Op een extra ledenvergadering gehouden op 23 januari 1998 werden de nieuwe statuten goedgekeurd. Als laatste belangrijke gebeurtenis kan worden vermeldt, dat de bruikleenovereenkomst op 27 maart door de loco-burgemeester dhr. W. Zeeman werd ondertekend.

Verenigingsplannen 1998 - 1999

Als 'Vrienden' hebben we als taak onze activiteiten aan de behoeften en noden van het museum aan te passen. Uit te plannen, zoals toegelicht door de museumleiding, blijken twee aandachtsvelden te zijn waar we op in kunnen spelen:

In het kader van het 'selectief acquisitiebeleid' is het de bedoeling van het museum zoveel mogelijk de 'witte plekken' in de collectie op te vullen. Het is duidelijk, dat de budgettaire ruimte van het museum niet toereikend is. Financiële ondersteuning door de 'Vrienden' is dan ook altijd gewenst. Een mogelijkheid om meer armslag te verkrijgen is het zoeken naar sponsors; het bestuur zal dan ook zeker aandacht aan dit aspect schenken. Los daarvan heeft elk lid de mogelijkheid om een bijdrage te leveren, en wel door het werven van nieuwe leden. Op korte termijn zal hiervoor een nieuwe wervingsfolder worden gedrukt.

Zoals in het artikel 'Museumnieuws' is te lezen, gaat het museum het researchwerk intensiveren. De Vrienden kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren door zich als vrijwilliger beschikbaar te stellen, of door het doorspelen van wetenswaardigheden aan de onderzoekers. Tevens is het de bedoeling, de 'Brielse Mare' nog meer dan tot nu toe te gebruiken als middel voor het publiceren van onderzoekresultaten. Door dit te doen, maken we ook het zoeken van sponsors eenvoudiger; immers, we hoeven dan niet alleen maar te bedelen, maar kunnen ook prestaties laten zien. Het bestuur verheugt zich op een actieve participatie van de leden.

Museumnieuws

Van schetsboek tot schilderij: Cornelis Springer en Brielle vanaf 15 mei te zien.

In 1998 zullen nog drie exposities te zien zijn in het museum. De eerste is een tentoonstelling rond het werk van de schilder Cornelis Springer (1817 - 1891). Springer was een vaardig schilder van stadsgezichten, die een voorliefde had voor 17e-eeuwse gevels. Zijn werk is romantiserend, en hij schrok er ook niet voor terug de werkelijkheid enigszins aan te passen als dat in zijn ogen een mooier beeld opleverde. Hij reisde veelvuldig door het land, waarbij hij voorstudies maakte van 17e-eeuwse gevels. Uit deze schetsen putte hij bij het maken van zijn schilderijen, zodat het kan gebeuren dat op een schilderij van het Wellerondom een gevel uit Haarlem is afgebeeld. Dergelijke voorstudies heeft Springer ook in Brielle gemaakt. In 1911 en 1912 is door het museum een schetsboek van Springer opgekocht, dat nu als basis voor de tentoonstelling dient.

Op de expositie is daarnaast werk te zien uit particulier bezit en uit het Amsterdams Historisch Museum en het Museum voor Moderne Kunst uit Arnhem. Werk van Springer wordt vergeleken met andere schilderijen of prenten, veelal van Brielse kunstenaars, die dezelfde locaties in Brielle tot onderwerp hebben.

Voor de tentoonstelling worden alle tekeningen uit eigen bezit eerst schoongemaakt en geconserveerd. De expositie is samengesteld met hulp van twee erkende kunsttaxateurs, de heren Willem Laanstra en Frank Welkenhuyzen. Mede door hun inbreng is ook aan het licht gekomen, dat een steendruk uit eigen collectie die altijd was toegeschreven aan Springer, in werkelijkheid is gemaakt door ene A. Cramer. Deze vervaardigde de steendruk naar een voorbeeld van Springer, vervolgens werd de prent zo ingelijst, dat de vermelding van Cramer achter het passepartout wegviel! Deze steendruk was een aankoop uit 1912, en ook toen als 'Springer' geregistreerd.

Christina van Zweden

Het schilderij van Justus van Egmond, Christina van Zweden voorstellende, is in de laatste week van maart overgebracht naar het restauratieatelier van de schilderijenrestaurator in Delft. De eerste indrukken zijn veelbelovend, maar verwacht wordt dat de restauratie niet voor het najaar zal zijn afgerond en we pas dan kunnen zien hoe mooi het schilderij werkelijk is.

Van Egmond was een leerling van Rubens, die onder andere als hofschilder voor Lodewijk XIV en aartshertog Albrecht van Oostenrijk heeft gewerkt. Hij schilderde het doek anno 1654-55 op verzoek van Christina zelf. Hij beeldde haar af als de godin van de jacht, Diana. Naast dit doek maakte hij nog een portret van Christina als Diana (dat zich tegenwoordig in Rome bevindt) en nog drie als de godin Minerva (die zich in Stockholm en Monte Carlo bevinden).

Met hulp van het Statenskonstmuseer uit Stockholm en het Kulturgeschichtliches Museum uit Osnabrück zijn voldoende gegevens verzameld om ook een verantwoorde restauratie van de lijst en de vernielde verflaag in de hoeken mogelijk te maken. De restauratie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Vereniging 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel' en van een particulier. Het Hendrik Muller Vaderlandsfonds heeft eveneens een subsidie toegekend. Vanzelfsprekend draagt ook het museum uit eigen budget bij.

Onderzoeksproject.

Vanaf 1 april start het museum een onderzoeksproject, dat een half jaar in beslag zal nemen. Systematisch zal worden geprobeerd, van zoveel mogelijk objecten de achtergrondgeschiedenis te achterhalen. Vooral de herkomstgeschiedenis van veel objecten is nu nog onduidelijk. Als u gegevens heeft over mogelijke schenkers in het verle-

den van delen van de museumcollectie en de collectie van de Vrienden, waarvan u het vermoeden heeft dat het museum deze gegevens ontbeert, wordt u vriendelijk verzocht contact op te nemen met ons. Een aantal personen zal door ons rechtstreeks worden benaderd. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een werkgroep bestaande uit Hannie Bal, Monique Brederoo en Mark van Hattem; het archief is om advies en bijstand gevraagd. Maar ook uw hulp is welkom!

Personele bezetting

De personele bezetting van het museum ondergaat momenteel een paar wijzigingen. Via de banenpool-regeling heeft het museum versterking gekregen van Lenie van Steenbergen, die de administratie op orde zal gaan houden. Monique Deege, medewerker presentatie, heeft een andere baan geaccepteerd. Zij zal weer in haar oude vak - de archeologie - gaan werken. Het museum zal haar inzet voor het educatieve werk node missen. De vacature zal dan ook zo snel mogelijk worden opgevuld. Zoals hierboven al is vermeld, zal Hannie Bal in het kader van het onderzoekproject voor het museum gaan werken. Zij werkt gemiddeld twee dagen per week in de periode van 1 april tot 1 november op basis van een tijdelijke aanstelling. Monique Brederoo werkt in dezelfde periode ook twee dagen per week aan het onderzoeksproject, en zal naast haar eigen werk dus vier dagen per week voor het museum actief zijn.

Archiefnieuws

Centrale huisvesting

Sinds 1 januari 1998 is het dan zover; alle archieven van Voorne-Putten en Rozenburg zijn centraal gehuisvest. Het gemeentearchief van Brielle -verreweg het grootste deel van de verzamelde archieven- is overgebracht naar het pand aan De Rik 22. Het was niet voor het eerst dat het gemeentearchief werd verhuisd. In 1873 werd ds. De Jager aangesteld tot de eerste archivaris van de gemeente Brielle. Hij begon met het vergaren van het materiaal op de zolder van het oude stadhuis. Zijn opvolger Johan Been zette zijn werk voort, totdat het zolderkamertje te klein werd voor het archief. Eind jaren twintig verhuisde het archief naar het Wellerondom. Begin jaren zeventig, ten tijde van archivaris J. Klok, verhuisde het archief opnieuw, nu naar de zojuist gerestaureerde Provoost aan het St. Catharijnehof. Maar ook dit gebouw werd te klein en er moest worden uitgekeken naar vervangende kluisruimte.

In samenwerking met de andere gemeenten van de streek en het waterschap werd besloten om aan de bestaande kluis van het streek-archivariaat een nieuwe en grotere kluis te bouwen, waarin niet alleen het archief van Brielle, maar alle archieven van de streek een plaats konden krijgen.

Opening

Op 22 april zal de officiële opening plaatsvinden. Vanaf de 23ste is het archief elke dinsdag tot en met vrijdag geopend van 9 - 16 uur. Er valt nog veel over de geschiedenis van Brielle en de streek uit te zoeken en te schrijven!

CHRONYKJE

VAN DEN

BRIELE

VOOR DE

JEUGD,

DOOR

CORNELIS CLEYN,

Geleend Leraar Albaar.

TE ROTTERDAM,

By NICOLAAS CORNEL, Druk-
ker en Boekverkooper.

Het 'Chronykje van den Briele' van Cornelis Cleijn

A.A. van der Houwen

In 1791 verscheen bij Nicolaas Cornel, drukker en boekverkoper te Rotterdam, het 'Chronykje van Den Briel' door Cornelis Cleijn, "rustend leeraar aldaar". Het was een klein en waarschijnlijk goedkoop boekje voor een breed publiek en zal dan ook een grote verspreiding hebben gekend. Maar paradoxaal genoeg zijn er slechts weinig exemplaren bewaard gebleven. Zo weinig zelfs, dat we gerust mogen zeggen, dat het een zeldzaam boekwerkje is. Reden genoeg om aan een herdruk te werken...

Cornelis Cleijn was emeritus predikant. Hij was geboren in 1723 in Leerdam en in 1757 beroepen te Den Briel, waar hij tot zijn dood bleef wonen. Uit alles blijkt dat hij een ruime belangstelling had voor letterkunde en geschiedenis.

Zo werd hij in 1768 lid van het Zeeuwsch Genootschap voor Wetenschappen te Vlissingen, in 1772 van het Letter- en Oudheidkundig Genootschap te Leiden en een jaar later van het Dichtkundig Genootschap Prodesse Canendo te Rotterdam. Tevens was hij lid van het genootschap "Kunstliefde spaart geen vlijt" te 's-Gravenhage.

In 1772 publiceerde hij zijn 'Dankoffer voor de eerstelingen van Neerlands Vryheid', de tekst van de preek, die hij bij gelegenheid van de tweehonderjarige herdenking van de inname van de stad door de Geuzen hield. Hieraan voegde hij een groot aantal geschiedkundige bijlagen toe, waaruit wij hem leren kennen als iemand die veel onderzoek doet voor zijn werk.

DANK-OFFER
VOOR DE
EERSTELINGEN
VAN
NEERLANDS
VRYHEID,
BY HET VIJFEN VAN HET
TWEDE EEUWGETY
DER INNEMINGE VAN DEN
BRIELE
DOOR DE
WATER-GEUZEN,
GODE

BINNEN DEZE STAD

Op Woensdag den 1. April 1650CCCLXXII.

PLEGTIG OPGEDRAGEN,

Naar ainkel bij van een

REDENVOERING

OVER

PSALM LXXII. vs. 8-15.

GEDAAN DOOR

CORNELIS ELFFYN,

*Predikant in den Briele, en Medlid van 't Zeeuws
Genootschap der Wetenschappen te Vassingen.*

Gedruckt voor den Aukteur, en worden
uitgegeeven

TE BRIELE,

By de WED. VERHELL EN ZOON,

Oranjestad en Klein Zegel Denkers.

Cornelis verkeerde duidelijk in de gegoede kringen van Brielle. Dit opende de weg voor zijn zoon Alexander Marius Cleijn (1752-1806) om een rol te spelen in het stadsbestuur; al op jonge leeftijd werd deze benoemd tot schepen. Dat hij hierbij naar tevredenheid functioneerde blijkt wel uit zijn benoeming-voor-het-leven in de vroedschap die volgde in 1780. In 1787/88 en 1792/93 was hij zelfs burgemeester.

Ds. Cleijn bleef na zijn emeritaat in Den Briel wonen. Waarschijnlijk heeft hij toen de kans gegrepen om onderzoek te doen in de archieven van de stad. In dat geval zullen zijn contacten met het stadsbestuur hem ongetwijfeld van dienst zijn geweest. De meeste gegevens haalde hij echter uit Van Alkemade's, 'Beschrijving van de stad Briele enz.', dat in 1729 was uitgegeven en te kostbaar was voor de gemiddelde inwoner van Brielle. Met het werk van Cleijn werd het voor iedereen mogelijk om een overzicht van de geschiedenis van Brielle in huis te halen.

Op 3 januari 1798 overleed dominee Cleijn, 75 jaar oud, "aan verval van kragten, veroorzaakt door de benauwtheid op de borst, gepaart met sijne ziekte" zoals de aantekening in het begraafregister vermeld. Met zijn 'Chronykje van den Briele' heeft hij een blijvende herinnering nagelaten, een herinnering die na ruim twee eeuwen best eens opgepoetst mag worden.

OPDRACHT

Aan de braave burgerye der stad Briele wordt dit chronykje -geschikt ten nutte van derzelve kinderen- onder toewenschinge van een ruim en bestendig genot der beste zee-geningen, geneegen opgedraagen door CORNELIS CLEYN rustend leeraar.

HOOFDSTUK VI.
 Vermaakt Mannen. Blz. 18.
 HOOFDSTUK VII.
 Eenige Byzondigheden. Blz. 23.
 BYVOEGSEL. Blz. 29.

CHRONYKJE VANDEN BRIELE.

HOOFDSTUK I.
 Opkoom der Stad BRIELE.

In het Jaar 1280 leert ons Albert, A. Heere van Voorne, aan de Kerk van de tegenwoordige Sint **SALOMON** dat die Kerk bezeten was door burgeren of bonte Schieders te weten welken een Oude Briele; geboortig is de thans Oude Briele van Nieuwe of hater Stad. Dit de plaats daar die bontschieders hielden gheen en mag men opmaken / dat de Oude Briele hier gelegge naecher by het Ders Oostrome, dan de tegenwoordige Stad.
 Datzelch heeft de Burg te Oostrome geleggriff gegeven om aldaar / onder befehls bescherming; die oude Stad aan te leggen.

5 174

L Y S T

Den der Gesjouk der Bontschieders.

HOOFDSTUK I.

Opkoom der Stad BRIELE. Blz. 1.

HOOFDSTUK II.

Verreening. Blz. 5.

HOOFDSTUK III.

Heeren van Vosse, enz. Blz. 5.

HOOFDSTUK IV.

Berkgebouwen, enz. Blz. 7.

HOOFDSTUK V.

Andre Ooverbaare Geleuwen. Blz. 13.

HOOFDSTUK VI.

Gemenge zaken. Blz. 20.

MOOPD-

— Kerkelijke Brieven, die met een
 "Touche" —

SALOMON

OPDRAGT.

AAN

de Heere **BURGERMEESTER**

van

SINT SALOMON

Wijge de Heere **BURGERMEESTER**
 van de Kerk van Sint Salomon
 van Briele, te weten
 enre verdringde den ten raam in
 de Briele gheen der twee verdringde
 gevegen opgegeven. Dat

CONRADUS CLEYN
 14.10.1522.

CHRONYKJE VAN DEN BRIELE

Hoofdstuk I, Opkomst der stad Briele

In het jaar 1280 werdt door Albert, heere van Voorne, aan de kerk enz. der tegenwoordige stad Briele het recht vergunt van twee vuurbergen of brandende baakens te mogen stellen ten ouden Briele; gevolgelijk is de thans bestaande Briel een nieuwer of laater stad. Uit de plaats daar die vuurbaakens hebben gestaan mag men opmaaken dat de oude Briel heeft geleegen naader bij het dorp Oostvoorne, dan de tegenwoordige stad.

Denkelijk heeft de burgt te Oostvoorne geleegenheid gegeven om aldaar onder desselfs bescherming die oude stad aan te leggen. 't Is mogelijk, dat deeze oude stad deels door Noordsche volken verwoest, deels van de zee is ingezwolgen geworden.

Deeze oude stad kan haar naam hebben ontfangen door de in deeze streek aangelande Hessen of Katten en ontleend zijn van hunne stad Brilon aan de Eeder. Die naam is althans zeeker overgegaan op de tegenwoordige stad.

Deze nieuwe stad, eerst slegts een gehugt zijnde, kreeg bij vermeerdering van wooningen de gedaante van een dorp, gelijk ze deezen tytel nog draagt in een scheepenenbrief van het jaar 1293. In een brief van Gerard, heere van Voorne, Anno 1306, wordt ze reeds een stad genoemd en als zodanig deedt ze zich kennelijk op Anno 1330. De oude Briel schijnt tot haar steedelijk waapen te hebben gehad een gebouw met trappen bij wijze van een steiger, als de eerste plaats in deezen oord aan zee of zeesteiger.

Dat van laater tijd, 't welk de tegenwoordige nog voert, is een roode paal op een wit veld, teekenende een stad geleegen aan eenige rivier. Op oude afdruksels van Brielsche zegels, vindt men ter

weederzijde van die paal het afbeeldzel van een visch, waarschijnlijk een salm. Van het monster 't welk het waapen vasthoudt en beschermt, is met zekerheid niets te zeggen.

Stadszegel van Brielle

Hoofdstuk II, Toeneeming

Tusschen de jaaren 1300 en 1400 heeft de Briel merkelyk toegenoomen; want in een octrooi van keizer Karel V van Anno 1551 komt deeze stad voor als zijnde Anno 1400 reeds een aanzienelyke koopstad, uit en op welke zeer veel sloopvaard was en daar meest alle de haeringbuizen aankwamen. Stadsrechten en rechtsgebied zijn aan den Briel gegeven Anno 1330, bij handveste van heer Gerard van Voorne. Vergrooting van stads vrijdommen Anno 1342, door heere Dirk van Monjouw en vrouwe Magtild van Voorne.

Zeedert Anno 1572, 1596, 1599 en 1600, is de Briel allengskens met aarden wallen gesterkt en eindeijk met steene wallen of muuren voorzien volgens Staats-resolutie van 13 july 1702.

Oudstijds was het land van Voorne een afzonderlyke heerschappij of heerlijkheid op zichzelve, bestaande bij wijze van onderscheiden souvereiniteit, 't welk zijn eigen Staaten, wetten, gebruiken en gewoonten hadt, gelijk zulks door de Graaven van Holland en van Zeeland reeds erkent is zeedert het jaar 1300.

Volgens de natuurlyke landsgeleegenheid en strekkinge, heemelsbreedst genoomen, kan men 't reekenen te behooren tot Zeeland, als liggende bewester Schelde. Maar regeeringshalven is het onder-

schikt aan Holland, als zijnde een vorstelijk leen der Graaflijkheid deezer provincie, zowel als de stad Briele volgens de verklaring van hertog Philips van Bourondien Anno 1456, vergeleeken met de Hollandsche resolutie van 15 february 1674.

Zeederd Anno 1574 heeft de Briel, als de grootste en magtigste stad des lands van Voorne, al zitting en stem gehadt onder de 18 steeden van Holland en Westfriesland, zijnde in rang de elfde.

Hoofdstuk III, Heeren van Voorne, enz.

De onderscheide heerlijkheid van Voorne hadt ook door bestelling der Graaven haare bijzondere heeren of vrouwen, waarvan bekend zijn:

Pelgrim, Floris, Hugo, Dirk, Henrik, Aalbert, Katrina van Durby, weeduwe van Aelbert van Voorne, Gerard, Jenne, Magtild, dochter van gemelden Gerard, gehuwd met Dirk van Monjouw, Aalbert van Beyerens, aan wien, als Graaf van Holland naa 't affsterven van vrouwe Magtild, de heerlijkheid van Voorne geagt werdt vervallen te zijn, Jan van Beyerens, elect of verkooren bisschop van Luik, Elizabeth van Gorlitz, weduwe van Jan van Beyerens, Jakoba van Beyerens, laatstelijk gehuwd met heer Frank van Borselen, Frank van Borselen, een voornaam Zeeuwsch eedelman en stadhouder van Holland, Jan van Bourgondien, Karel van Bourgondien en Margareta van Jork, gestorven Anno 1503. Daarna is Voorne gekoomen aan Holland.

Met de gesteldheid, verkiezing enz. van de burgerlijke regeering der stad Briele willen wij de vroege jeugd niet ophouden; bij rijper jaaren kan zij deeze dingen vinden in de bekende beschrijving door den heer Alkemade opgesteld.

De Briel, met reeden aangemerkt als een frontier-stad of vesting, heeft een geruime tijd haare eigen gouverneurs gehadt in deeze en

geene bijzondere personen, onderscheidenlijk tot dien post aange-
steld; doch eindelijk is dit gouverneurschap gekoomen op de heeren
regeerende burgemeesteren. Ook is er een commandeur geweest tot
op de Staats-resolutie van 17 november 1724. Het gouverneurschap
ging meede over twee forten bij den Briel en gaat nog over het fort
Helvoetsluis, wordende geen stadsguarnisoen ingelaaten tenzij het-
zelve alvorens den eed plegtig hebbe afgelegd in handen van den
magistraat.

Hoofdstuk IV, Kerkgebouwen, enz.

Onder de openbaare gebouwen komt eerst in aanmerking de Grootte
kerk. Het is een zeer ruim en hoog gebouw, oirspronkelijk zo 't
schijnt aangelegd tot een kruiskerk, doch door oneenigheeden,
onvermoogen of andere beletzelen, onvoltooid gebleeven. Wanneer
deze kerk gegrond is, heeft men tot hier toe met geene zekerheid
konnen ontdekken, maar uit het opschrift van zekere zarksteen mag
men met alle waarschijnlijkheid opmaaken, dat dit kerkgebouw
reeds stondt in het jaar 1428. Het is naar de gewoonte van dien tijd,
toegewijd aan een zoogenaamde Heilig, en wel aan de maagd Katha-
rina.

Men hadt in deeze kerk zeeven of acht vicaryen, waarvan de zielmis-
doende priesters hun loon trokken en naarmaate deezer vestingen
een meenigte van altaaren. Ook behoorde ouwelings tot deeze kerk
een capittel van kanoniken, laatst en ten meesten bestaande uit 12
heeren. In dezelve is, behalven een welklinkend orgel, ook een
fraaije graftombe gesticht ter eere van den admiraal Philips van
Almonde.

De St. Catharijnekerk vanuit het Raas

Zij pronkt met een zeer uitstekende toren, die, gerekend tot aan den omloop, Anno 1728 bevonden werdt hoog te zijn 318 voeten. Die toren is gegrond den 23 mey Anno 1417. Den 14 augustus 1456 stortte dezelve om en werdt Anno 1462 weeder opgetrokken. In dien toren hangt onder anderen eene klok van ongemeene groote en zwaarte, en een schoon klokkespel, gegooten door F. Hemony, heer van 't huis Voorn, in 't sticht van Utrecht.

De Maarlandsche kerk is, zooals uit de letters op een steen schijnt te blijken, het liefdewerk van heer Frank van Borselen en dus omtrent het jaar 1440. Vervallen zijnde is dezelve hersteld Anno 1617. Deeze kerk was toegewijd aan den H. Petrus. In dezelve hadt men ook verscheiden vicaryen en altaaren. Tot het jaar 1553 werdt de dienst aldaar gepleegd door waereldlijke priesters, en vervolgens door monniken. Zij heeft meede een hoogen toren, met een fraai spits. Voordat het magazijn in den Briel gesticht was, werdt deeze kerk gebruikt tot een tuighuis.

In de straat genaamd het Noordeinde, staat aan de Oostzijde nog een kerkgebouw met een niet torentje, uur- en slagwerk, in het stedeboek van Blaauw genoemd de Engelsche kerk, als zijnde zeederd de verpanding der stad ten tijde van koningin Elizabeth gebruikt door het Engelsche guarnisoen en misschien heeft zich deeze natie al vroeger van dit gebouw bedient, vermits 'er reeds tevoore veele Engelsche kooplieden in den Briel woonden. Bij laater tijd heeft 'er de Waalsche of Fransche gemeente haaren openbaaren godsdienst in geoeffent. Des winters wordt in deeze kerk voor de Hervormde Neederduitsche gemeente driemaal 's weeks gepreedikt, naamelijk des zondags, woensdags en vrijdags avonds.

Ook is 'er aan de zuidzijde van het Maarland een kerkhuis, geschikt ten dienste der Remonstranten, gebouwt bij het begin deezer loopende eeuw, omtrent het jaar Anno 1700.

Kloosters zijn 'er binnen deeze stad 6 geweest en onder dezelve een van Brigitta, hetwelk waarschijnlijk heeft gestaan niet verre van het weeshuis, alzoo daaromtrent walwaards aan een straat loopt, die in oude papieren den naam draagt van Brigittestraat. Van de plaats der ooverige kloosters, die of afgebrooken of vertimmert en tot andere gebruiken zeederd de Reformatie zijn aangelegd, is niet veel met zekerheid te zeggen.

Agter de Maarlandsche kerk, noordwaards, staat bij de kerkstraat nog een vervallen gebouw, 'twelk de gedaante vertoont van een capel, en misschien is geweest de St. Antonis-capel.

In het Boterslop heeft ook diergelijk gebouw gestaan, genaamt de capel van onze Lieve Vrouw ten Brae.

Zoogenaamde godshuizen worden 'er ook 6 of 7 getelt, met naame: het Oude-Mannenhuis, oude vrouwenhuis, weeshuis, Gasthuis, leproes- of Lazarushuis en twee armhuizen.

Van de oude-vrouwen huizen stondt 'er één op het Maarland Noord-

zijde over den Dam (des niet verre van de tegenwoordige laage brug), gefundeerd door Geertruid, Arend Byenzoons weeduwe, den 6 december Anno 1443, en in volgende jaaren rijkelijk begiftigd ook met een autaeer in hetzelve, uit hetwelk bij accoord van 24 september 1541 de oude vrouwen verplaatst zijn in het Begijnhof.

Het gasthuis, bij de tegenwoordige Zuidpoort, is Anno 1293 (en dus lang voordat de Briel een stad was), gestigt door heer Henrik van Kats, parochiepaap van West-Baarland, geevende aan dit huis den naam van spitaal, bij bekorting voor hospitaal. Binnen 12 jaaren is hetzelve tweemaal afgebrandt. Ook leest men van een Elizabeth-gasthuis, staande op het Maarland, van hetwelk 't zoeeven gemelde spitaal duidelijk onderscheiden wordt met den naam van Zuidendse gasthuis.

Het weeshuis bij en wel westwaards van de groote kerk is op de bestelling van Engel Willemze, toegenaamd Van Maarle, of Merula, zijnde een gebooren Brielenaar en pastoor te Heenvliet, gesticht volgens desselfs testament, den 15 maart Anno 1552 gemaakt, en Anno 1557 bij zijnen marteldood bevestigd; het portret van deezen eedelmoeidigen man op paneel zeer fraai geschilderd hangt in een der vertrekken van dit huis.

Niet verre van dit weeshuis af, zuidwaards, staat een gebouw, 'twelk men het pesthuis noemt en thands wel eens gebruikt wordt tot inquantieringe van een gedeelte des guarnisoens.

Het stads-Neederduitsche schoolhuis staat oostwaards van de Groote Kerk en het Fransche in het Noordeinde, oostzijde.

Er is in de Nobelstraat ook een kerckhuis voor de Roomschegezinden.

*De Latijnse school aan
de Venkelstraat*

Hoofdstuk V, andere oopenbaare gebouwen

Het gebouw (weleer de zaamelplaats van burger-schutters naar eenig Wit of Doel) genaamd St. Joris Doele, staat bij 't einde van de Langstraat, zuidzijde. Dat gedeelte van hetzelfde dat men, het plein opgaende, aan de rechterhand heeft, schijnt in vroeger tijd een kloosterkapel geweest te zijn en het oudste jaartal dat men boven de deur van hetzelfde meent gezien te hebben was 1524. Op een der vertrekken van dit gebouw, genaamd de Krijgsraadskamer, ziet men eenige burger-officieren en schutters op drie onderscheiden tafereelen door M. Fuik, Anno 1662 levensgroot onder de wapenen geschilderd, geschikt naar de drie vaendels Oranje, Wit en Blauw. Ook houdt in eene der vertrekken het collegium medicum, benoemd van Cosman en Damianus, zijne zitting.

Het stads raadhuis staat in de Voorstraat aan de westzijde van het

Marktplaats op den zuiderhoek der koopmanstraat. Of dit bij den aanleg van den tegenwoordigen Briel een kerk zij geweest van een klooster of van toen af al het rechthuis is twijfelagtig. Evenzoo onzeker is ook de tijd wanneer het gesticht werdt, alleenlijk leest men op het toorenspitsje het jaartal 1634, doch dit kan naauwlijks betrekkelijk worden gemaakt op het gansche gebouw. Voor de schoorsteen der vroedschapskamer vindt men een schilderij van de inneeming der stad door de watergeuzen.

Agter het stadhuis westwaards is het Latijnsche school, door de regeering gesticht Anno 1593. Schuins over de Latijnsche school oostwaards heeft men het Gevangenhuis, gebouwd Anno 1623. En onder dit gevangenhuis is de stadswaag. Beneeven het stadhuis zuidwaards is de Burgerwacht. Teegenover hetzelfde de Militaire hoofdwacht, fraai herbouwd Anno 1790. Er is ook een vleeschhal, in het Boterslop.

Thans heeft men binnen de stad 4 meestooven, waarin de meekrap, die men in deeze streek sterk teelt, tot verfstoffe gedroogt, gestampt, toebereidt en gebaat wordt. Alsmee een magazijn en arsenaal of krijgstuighuis in de Rosemarijnstraat, en uitkoomende op het verkeerde Slagveld. Op ditzelfde Slagveld een hospitaal voor 't guarnisoen. En teegenover hetzelfde, aan de oostzijde van het zuidspui, een groot gebouw waarin turf voor het guarnisoen wordt opgelegd. Agter deeze turfschuur aan de wal, staat een kruidhuis omringd met een graft. Op een bollwerk meer noorwaards de stads-koormmole. De Bank van Leening wordt ten voordeele van de stad gehouden in een huurhuis op het Maarland op den westerhoek van de Nieuwstraat.

De stad heeft vier poorten. Een aan de Noordwestzijde, genaamd de Langepoort.

Een aan het Oosteinde van het Maarland, genaamd de Waterpoort.

Een aan de zuidzijde bij het gasthuis, genaamd de Zuidpoort. En nog een aan de oostzijde der stad tusschen de Zuid- en Waterpoort, genaamd de Kaaipoort, staande eertijds aan het einde van de Kaaistraat, doch nu meer noordwaards. In vroeger tijd was 'er ook de Piermanspoort en Welle, tusschen de Lange- en Zuidpoort, alsmede de St. Jorispoort. Ook leest men in oude geschriften van een Nieuwlands-, Zwartewaals- en Schiedamspootje, die des gestaan hebben aan den oostkant der stad.

Op de noordwal, teegenover het Dijkslop in een bolwerk, staat een hooge kijkpaal, ten dienste bijzonderlijk der lootsen, om in zee en op de rivier uit te zien. Bij deeze paal is de noordsluis. Hier stont bij de verovering van den Briel door de Watergeuzen Anno 1572 de Noordpoort, doch is daarna afgebrooken en opgeruimd. Staande tusschen deeze en de Langepoort langs den wal 5 wachthuizen. De Zuidpoort stont in dien tijd ook veel verder dan de tegenwoordige en wel aan het einde van de Straatweg, daar toen aan dien kant de stad zelve eindigde, doch daarna ingekort werdt en daarom ook de Zuidpoort verplaatst.

Behalven het Grootte Marktplein voor het stadhuis en een overdekte Vischmarkt in de Vischstraat, is 'er agter het stadhuis een groenmarkt en iet ter zijde af nog een marktveld, waarop een groote steene pomp staat en de koornmarkt wordt gehouden; in de Langestraat op of bij het kerkhof, westwaarts van de Grootte kerk, is een woonhuis, gedeeltelijk dienende tot een Provoost of een gevangenhuis voor de militie.

Zuidwaards van de Grootte kerk ziet men een vervallen poort met uitgesleeten grootsche wapenschilden, zijnde zoo het schijnt de ingang geweest van een treffelijk gebouw van hetwelke op een hoek teegenover het weeshuis nog een overblijfsel is van het rondeel.

Aan 't westeinde van het Maarland is een dok of komsgewijze ruim-

te, voortijds gediend hebbende tot oplegging en berging van haering-buizen en andere koopvaardijscheepen.

De teegenwoordige haven (onderscheiden van een voorigen, meer noord-oostwaardsgelegen hebbende) die ten oosten uit de Maas koomende bij de Waterpoort in de stad loopt, deelt zich van daar in twee takken, waarvan de eene rechtuit westwaards strekt en de andere zuidwaards om langs het Slagveld.

Aan 't einde van laatsgemelde tak is ook het Zuidspui, 'twelk door twee sluisdeuren het water uit de Nieuwe Goote enz. ontfangt en naar de Maas leidt.

Het Noordspui, gemaakt Anno 1395 ligt aan de Zuidzijde van het bovengemelde dok en loost zijn water door twee schutdeuren onder de laage brug in het Maarland en zoo voorts de haven uit.

Beiden deeze spuien dienen ook bijzonderlijk tot schuuring voor de binnen- en buitenhaven.

Waltorens waren 'er in vroeger tijd rondom de stad verscheiden als de roden toren, de Schiedamschen toren, Rookenstein, Varkestein, Pottestein, en anderen meer in oude papieren met naamen gemeld. Aan de oostzijde van het Zuidspui op het Slagveld niet verre van de Kaaistraat is stadswerf- en timmerhuis.

Aan de oostzijde van de Turfkaai staat de bierbrouwerij van "Het Gekroonde Hart".

Zuidwaards van de Waterpoort op den hoek der binnenhaven, teegenover deeze poort, een branderij en tusschen dezelve en stadstimmerwerf heeft men de zoutkeet en twee meestoven.

Vuurbakens hadt men voor deezen op de torens der oude Noordpoorte en thands op den toren der Groote kerk.

Wipbruggen zijn 'er vier. Twee liggen 'er over de binnenhaven op het Maarland, waarvan de Oostelijke genoemd wordt de Hooge- en de westelijke de Laage brug. De twee andere liggen over het Zuidspui, de eene teegenover de Kaaistraat westwaards en de tweede tusschen de zoutkeet en de branderij teegenover het Nieuwe Moleslop.

Hoofdstuk VI, Gemengde zaaken

Aan de oostzijde van het Zuidspui loopt een lankwerpig plein met een dubbele rei boomen net beplant en 't middenpad met zand en schelpen bestrooid tot een aangename wandelplaats als een malybaan, genaamd het Slagveld, waarom dus genaamd is onzeeker alleenlijk schijnt de klank van 't woord ons te leiden tot een slag of gevegt, 'twelk oudstijds aldaar kan voorgevallen zijn gelijk 'er meer zoo omtrent den Briel hebben plaats gehad.

Teegenover hetzelfde aan de westzijde van het Zuidspui ligt ook een zoo beplant lankwerpig plein genaamd het verkeerde Slagveld en op hetzelfde een lijnbaan of touwslagerij, gelijk men 'er nog een wat kleiner heeft beneeden de wal aan de noordzijde bij de kijkpaal.

De voornaamste straten zijn de Voorstraat, Nobelstraat, Koopmanstraat, Zuideinde, Noordeinde, en de straat ter wederzijde van het Maarland.

Behalven de weekmarkt, die elken maandag wordt gehouden, is 'er een jaarmarkt, volgens handvest van 27 september 1652. Dezelve begint thands den 20 november en duurt 8 dagen.

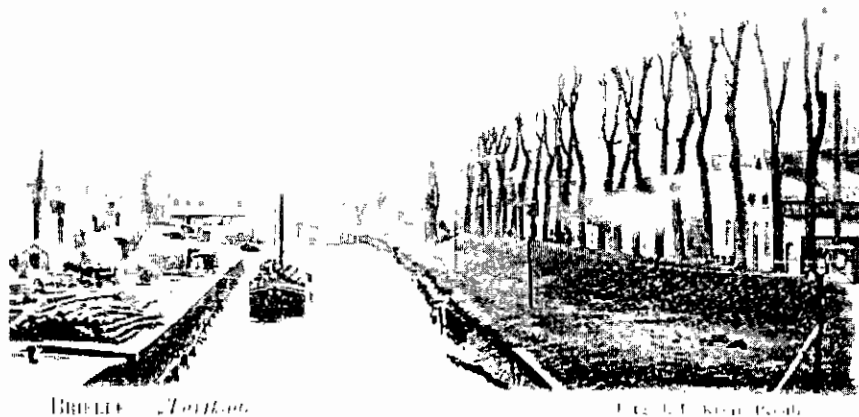
Ook een koe- en paardemarkt, beginnende den 1sten maandag in juny, volgens octrooi van 12 september 1642. De plaats is op de Turfkade. Aldaar is meede de paradeplaats, zo dagelijks van het guarnisoen, als jaarlijks op Heemelvaartsdag van de schutterij bij de wapenschouwinge.

Deeze schutterij bestaat in drie compagnien, hebbende elk een

onderscheiden vaendel en wel een oranje, een blauw en een wit. Bij deze gemengde zaken voegen wij de melding van de vergadering der classis van Voorne en Putten, als welke binnen deze stad gewoonlijk driemaal des jaars gehouden wordt en wel (1) maandag en twee volgende dagen naa Belookten Paaschen, (2) veertien dagen voor de synode van Zuidholland, en (3) den eersten maandag enz. naa den eersten zondag in oktober

De stad heeft 3 predikanten van de Neederduitsche Hervormde gemeente, die van de Hollandsche provincie betaalt worden: stads-tractementen is 'er niet noch weeduwegeld. Ook is 'er één predikant der Walsche gemeente.

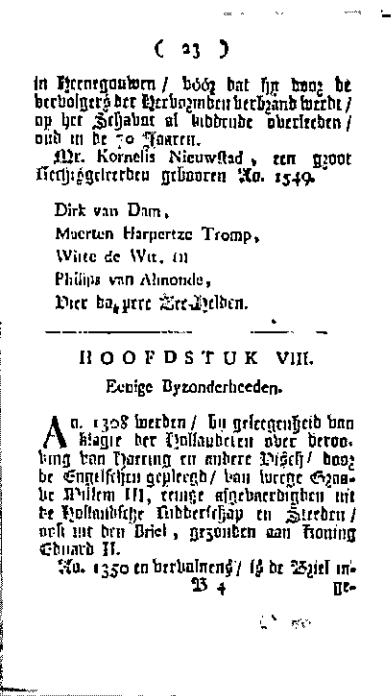
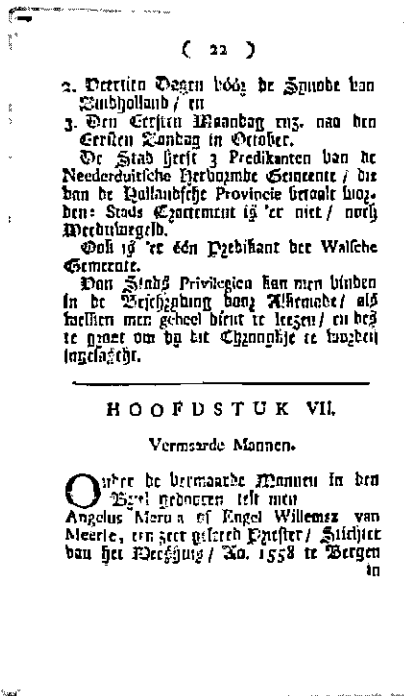
Van stadsprivilegien kan men vinden de beschrijving door Alkemade als welken men geheel dient te leezen en des te groot om bij dit chronykje te worden ingelascht.

Brielle; Turfkade (links) en Scharloo (vroeger genaamd Slagveld) rechts

Hoofdstuk VII, vermaarde mannen

Onder de vermaarde mannen in den Briel gebooren telt men Angelus Merula of Engel Willemsz van Meerle, een zeer geleerd priester, stichter van het weeshuis Anno 1558 te Bergen in Henegouwen voordat hij door de vervolgers der Hervormden verbrand werdt, op het schavot al biddende overleeden, oud in de 70 jaaren. Mr. Kornelis Nieuwstat, een groot rechtsgeleerden gebooren Anno 1549, Dirk van Dam, Maerten Harpertz Tromp, Witte de Wit, en Philips van Almonde, vier dappere zeehelden.

Hoofdstuk VIII, Eenige bijzonderheden

Anno 1308 werden bij gelegenheid van klagte der Hollanderen over berooving van haering en andere visch door de Engelschen gepleegd vanweege graave Willem III, eenige afgevaardigden uit de Hollandsche ridderschap en steeden ook uit den Briel gezonden aan koning Eduard II.

Anno 1350 en vervolgens is de Briel ingewikkeld geweest in den Hoekschen en Kabbeljauwschen burgerkrijg.

Anno 1418 hebben de Brielenaars die het teegen vrouwe Jakoba met Jan van Beyeren hielden 's Gravezande geplundert en verbrandt.

Anno 1471 omtrent Paasschen zijn eenige piraaten of zeeroovers vermomd als kooplieden binnen den Briel ontdekt gevat, naar 's Gravenhaage gevoert en aldaar met de dood gestraft.

Anno 1489 nam de Briel de parthij van de stad Goedereede, toen dezelve werdt aangetast door den grooten voorstander der Hoeksche factie jonkheer Frans van Breederode.

Anno 1511 behoudt de stad zich wegens neeringloosheid in een armoedigen staat.

Anno 1521 zijn langs de oude buitenhaven eenige pakhuizen afgebrandt en derzelver gronden tot boomgaarden aangelegt; ook stonden aldaar verscheiden huizen, bewoond door lootzen en de veerlieden waarvan de fundamenten in laater tijd nog kennelijk ontdekt zijn.

Anno 1566 en 67 heeft de Beeldenstorm, uitwijzens het geschreeven correctieboek, verleidboek en andere archiven in den Briel, ook plaats gehadt; zijnde de hervormde godsdienst omtrent dien tijd aldaar meede ingevoerd.

Anno 1568 den 22 january is alhier zeekere Willem Coninck met het zwaard onthoofd en desselfs romp op Meeuwenoord op een rad en het hoofd op een staak gezet.

In ditzelfde jaar zijn bij vonnisse van den wreedten Alba geslaagen den 20 october verscheiden Brielenaars en daar onder jonker Willem van Treslong, de baillu Sandijk, Pieter Jansz. Roos, Joris Mol en anderen meer gebannen en derzelver goederen verbeurd verklaart. Anno 1572 op dingsdag den 1en april is de Briel ingenoomen door de zoogenaamde Watergeuzen.

Waarvan ter gedachtenisse penningen zijn geslaagen: ook mogen de naamen van den veerman Jan Pietersze Koppelstok en van den stadstimmerman Rochus Meeuwsz. wel in aandenken gehouden worden.

Anno 1575 den 12en juny is het huwlijk van prins Willem I met de prinsesse Charlotte van Bourbon (dochter des Hertogs van Montpensier) binnen den Briel voltrokken.

Anno 1583 werdt de Briel vereerd met de teegenwoordigheid van prins Willem I en hoogstdesselfs bruid Louise de Coligny, douariere de Teligny.

Anno 1585 is de stad met haare twee forten aan de kroon van Engeland verpand en aan het guarnisoen ingeruimt (van welk pandschap de Briel weer ontslaagen is Anno 1616).

Anno 1597 was 'er een groote duurte in graanen, inzonderlijk in tarwe en rogge, hebbende Ary Cornelisze Kwak den 11 augustus eene zak tarwe verkoft voor 35 schellingen gr. Vlaams.

Anno 1598 den 20 juny zijn de eerste scheepen der Oost-Indische Compagnie van voor den Briele uitgelopen.

Anno 1610 enz. is de Briel merkelyk ingewikkeld geweest in de Remonstrantsche onlusten.

Anno 1624 den 1en february lag de Maas voor de stad nog vast toevroren en den volgende dag was die rivier zoo oopen en bevaarbaar dat men ten twee ure naa den middag twee zeescheepen zag inloopen.

Anno 1628 den 9 october werdt alhier seekere Maartje Willems wegens dertien gepleegde moorden leevendig verbrandt.

Anno 1651 bekostigen de Brielenaars meede in zeeven oorlogsscheepen afzonderlijk uitgerust teegen Engeland.

Anno 1695 of 96 hadt men in den Briele een loterije, waarschijnlijk ten behoeve van eenig Godshuis aldaar.

Anno 1703, den 6 december werdt bij een heevige storm het wachthuisje, staande op den noordwestenhoek van den toren der Groote kerk met een der wachters in hetzelfde, afgeworpen.

Anno 1767 sloeg de blixem in het Gasthuis en deedt 'er, zonder brand te verwekken of menschen te beschaadigen, zonderlinge uitwerkingen aan de meubelen.

Anno 1772 den 1sten april (toen vallende op woensdag) is het tweede eeuwfeest der inneeming van den Briele door de Waatergeuzen alhier plegtig gevierd, zijnde burgemeesters de heeren Pieter Poortermans en mr. Ocker Gevaerts heeren Johanszoon.

Anno 1784 bij de beroeringen in ons land is binnen deeze stad (hoewel buiten voorkennisse of goedkeuringe der regeeringe) door eenigen die zich Patriotten noemden, opgericht een genootschap van waapenhandel onder de zinspreuk "Getrouw voor stad en vaderland". Ook een seekere burgersocieteit of afzonderlijke bijeenkomst van diezelfde patriotten onder de leuze "het staats-gebouw eischt burgertrouw". Welke twee genootschappen gecombineerd of vereenigd zijn den 13 april 1785.

Anno 1786 dingsdag den 10 october is de eerste Brielsche Courant uitgegeeven bij J. van Tertoolen en comp. in de Nobelstraat.

Anno 1787 des nachts tusschen den 9 en 10 augustus trof de blixem het spits van den toren der Groote kerk, waardoor de makelaar verbrandde en het kruis neederstortte; doch werdt de brand voorts door de stoute hulpe der vaerdige burgerije gelukkig gebluscht en aan de

eerste beklimmers van het brandende spits een edelmoedige belooning geschonken.

Anno 1787 zijn acht leeden der vroedschap door twee heeren commissarissen, afgezonden door Zijn D.H. Prince Willem V op autorisatie der Staaten van Holland, behoudens eere ontslagen en in derzelve plaats eeven zooveelen anderen tot vroedschappen verkooren en aangesteld.

Anno 1789 zijn bij den afbraak van het militaire wachthuis op de Grootte Markt in den grond verscheiden kruikjens of kannetjens gevonden van dezelve form als de zoogenaamde Jakoba's kannetjens.

Anno 1791 den 31en may is besteed het steenhouwers-, timmer- en metzelwerk tot een nieuwe facade en verdere verbeeteringen van het stadhuis, en het bouwen eener burgerwacht neevens hetzelve.

EINDE

Aan het boekje voegde Cleijn overigens nog een 'bijvoegzel' toe, waarin hij een toen actuele discussie beslecht. In 1772 was men het oneens geweest over de vraag of de eerste april 1572 op een zondag of op een dinsdag viel. Uitvoerig zet Cleijn uiteen waarom het dinsdag moet zijn geweest. Zijn berekeningen waren overigens correct; ze zijn afgedrukt op de volgende pagina.

(30)

B Y V O E G Z E L.

Dat de 11 April No. 1572, (Dag op
kerken de Watergeuzen de Stad Bri-
le innamen/) hier met op Zondag/ maar
op Dingsdag, men is/ in men Dandloffer/
mit betrekkinge met eenige Sata's of Dag-
tallen in Sijdsche Keurboeken van tien
1707/ 11 hebben beveezen/ en om zins
te seiken/ ogt is het met ondersing de
elce volgende Procken by dit Chronijc
te voren.

Volgens Orlers Bescheydinge van Ten-
den/ aangehaalt by P. Paerz Hater: Cudh.
(aug. van b. n. Sijdeling/) N°. 360
valt in het Jaer 1572 de 31e July op
ten Dorderdag, by

- 11 July op Dingsdag /
- 11 Aug op Zaterdag /
- 11 Sep op Dinsdag /
- 11 April op Dingsdag.

In de Paasche's/ (soopende van No.
76-77) by den Houtre Hand ceoper op
11de Maer/ D. 1 215. 330 - 347.
keert Paasfen No. 1572 op den 6en
April.

6 April/

(31)

5 April /	dag /	op	Zondag /
5	—	—	Saterdag /
4	—	—	Dinsdag /
3	—	—	Donderdag /
2	—	—	Woensdag /
1	April	—	Dingsdag.

Cornelis Arienszn. Vleijssenhoeft, een Brielse Geus

A.A. van der Houwen

Het verhaal van 1 april 1572 lijkt inmiddels volledig uitgezocht te zijn. Toch duiken er telkens weer nieuwe gegevens op. Zo kan in het volgende artikel een nieuwe held voor Den Briel aan u worden voorgesteld; Cornelis Arienszn. Vleijssenhoeft.

De komst van de Geuzen, op 1 april 1572, werd in Den Briel met gemengde gevoelens ontvangen. De reputatie van de Geuzen was hen al vooruitgesnel. Veerman Coppelstock mocht dan zekere sympathie koesteren voor hun strijd, burgemeester Koeckebacker had de verantwoording over de bevolking van de stad en wilde geen risico nemen; de poorten bleven dicht.

De bevolking van Brielle, in elk geval de vrouwen, trachtten bij de nadering van de Geuzen een veilig heenkomen te vinden door de stad via de Zuidpoort te verlaten. Maar toen de Geuzen eenmaal binnen waren, waren er ook weer medestanders; Rochus Meeuwiszn. waagde zelfs zijn leven om een sluisje open te hakken om op die manier de soldaten van Boussu, die een tegenaanval hadden ingezet, tot terugtrekken te dwingen. Een beeld van angst, twijfel en tweestrijd staat ons zodoende voor ogen.

In het archief van Delft werd onlangs een stuk aangetroffen, dat weliswaar geen nieuw licht op de zaak werpt, maar de tweestrijd wellicht beter dan ooit illustreert. Het betreft een stuk uit het Oud Rechterlijk Archief van de stad, waarin verslag wordt gedaan van de arrestatie van twee mannen uit Den Briel.

Deze arrestatie vond plaats op 10 april 1572. De schout van Delft was gealarmeerd door een scheldpartij op straat, die uit de hand dreigde te lopen. De schout zal in deze dagen extra oplettend zijn geweest voor samenscholingen en onrust. Het waren immers rumoerige tijden. Er waren vluchtelingen in de stad, maar ook mensen die misschien met de Geuzen gemene zaak maakten. De Geuzen hadden Den Briel ingenomen en de tegenaanval van Boussu, op 5 april, was door hen afgeslagen. Zij waren heer en meester op Voorne-Putten en richtten hun blik nu op Holland. Op 7 april hadden de Geuzen Delfshaven ingenomen; dit zou als springplank kunnen dienen voor de inname van Delft. Zij waren ook al in Schiedam en bedreigden zelfs Rotterdam.

Het stadsbestuur van Delft verkeerde evenals dat van Den Briel in tweestrijd. Verklaard werd dat de stad de Koning trouw zou blijven en er werden dan ook soldaten ingehuurd om tegen de Geuzen in te zetten, maar Boussu, de stadhouder van de koning, werd de toegang tot de stad ontzegd uit angst voor plundering van de stad door zijn soldaten.

Maar terug naar de mannen uit Den Briel. Koopman Govert Andrieszn. Uytendriel was een van de vele vluchtelingen die hun heil hadden gezocht in Delft. Daar liep hij op de bewuste donderdag 10 april twee plaatsgenoten tegen het lijf; schipper Adriaen Janszn. en de bootsgezel en visser Cornelis Arienszn. Vleijssenhoef. "Daar loopt", zo riep hij onmiddellijk uit, "de oorzaak van al mijn verderf en van de ondergang van Den Briel!".

En nu zijn we aangekomen bij de ontdekking in het archief in Delft. Uit het rapport dat de schout opmaakt blijkt namelijk dat, toen Roobol bij de Noordpoort de stad opeiste, koopman Govert vooraan had gestaan om de stad te verdedigen. Hij had zelfs de aanvoerder van de Geuzen op de korrel gekregen, en had hem volgens eigen

zeggen dood hebben geschoten, wanneer Cornelis Vleijssenhoeft er niet was geweest en had geroepen “ontneem hem zijn roer”, waarop een schermutseling ontstaan was en hij niet had kunnen schieten. We zien hier twee inwoners van Den Briel naast elkaar op de muur van de stad staan. Waarschijnlijk zijn zij beiden als weerbare mannen door het stadsbestuur opgetrommeld om de Geuzenaanval af te slaan. De een tracht de Geuzenleider te doden, de ander wil de stad overgeven. Het is interessant om te zien dat het een koopman was die de stad wilde verdedigen, in de stad lag immers zijn bezit en handel. De schipper en visser echter wilde de stad niet verdedigen, althans de Geuzen niet weerstaan. Hun ‘brood’ lag immers op zee en in de vrije zeevaart.

Het heeft er alle schijn van, dat de Brielse weerbare mannen onderling slaags raakten en het de schutters onmogelijk werd gemaakt om te schieten.

Het tumult zal Roobol niet zijn ontgaan. Zijn Geuzen werden in elk geval niet door geweervuur op afstand gehouden. Onder dekking van rook konden zij daardoor zo dichtbij komen, dat zij met behulp van een scheepsmast de poort konden openrammeien.

*Het rammeien
van de poort, op
1 April 1572*

In het strijdgewoel heeft de koopman de wijk kunnen nemen. Hij weet de stad te ontvluchten en is gevlucht naar Delft, waar hij ongetwijfeld goed bekend was. Daar loopt Govert, die op zijn vlucht alles achter had moeten laten en weinig hoop had dat hij er iets van terug zou vinden bij zijn terugkeer in Den Briel, zijn twee plaatsgenoten tegen het lijf. Hij kan zich natuurlijk niet beheersen en gooit hen alles voor voeten: jullie zijn de oorzaak van mijn ellende! En vooral jij, Cornelis Vleijshoeft, als jij me niet had tegengehouden zouden de Geuzen Den Briel nooit hebben kunnen innemen!". Waarom zij in Delft waren blijft overigens vooralsnog een vraag. Misschien hadden zij de kant van de Geuzen gekozen en kwamen zij nu in Delft de situatie in ogenschouw nemen of kwamen zij inkopen doen; daarmee was in Den Briel goed geld mee te verdienen. Maar het is ook heel goed mogelijk, dat zij evenals koopman Govert, door de Geuzen aangezien voor schutters, Den Briel hadden moeten ontvluchten. Kortom iedere vondst roept weer nieuwe vragen op.

De zaak loopt overigens met een sisser af. Tijdens het verhoor door de schepenen op 16 april wordt al snel duidelijk dat de arrestanten weinig geld hebben en de kosten van een gevangenschap of zelfs maar proces, niet kunnen betalen. In deze tijd is er wel meer te doen voor de schout, en hij laat hen gaan...

NB: met dank aan Dr.J.J. Woltjer, die mij op dit stuk attendeerde.

Over de auteur

De heer drs.A.A. van der Houwen woont op Rozenburg. Hij is adj. streekarchivaris van Voorne-Putten en Rozenburg.

Transcriptie:

Op huijden den Xen aprilis XVc LXXII nae Paesschen voer de noen heeft mijn heere die schoudt der stede van Delff gevangen genoemen Adriaen Janszn., schipper van Heusden, woenende in den Briele, ende Cornelis Arienszn. alias Vleijssenhoef, boetsgeselle ende vischer, woenende in den Briele, omdat ten selven daege eenen Govert Andrieszn. alias coeman Govert Uuijtenbriel die voern. persoenen ende bijsonder Cornelis Vleijssenhoef openbaerlijcke opter straeten aenseijde ende verweet dat hij oersaecke was van sijnen ganse vederfenisse ende dat die stadt van den Briele van de Geussen innen-oemen worde, ende dat hij (zoe wanneer Roobol die stadt van den Briele op eijchste ende hij Govert poochden nae den voern. Robol met sijn roer te schieten) tegen enige andere geseyt hadde "Ontneempt hem 't roer", ofte diergelijcke woerden, waerdeure belet worde dat hij nijet en schoot.

rc_ (uitspraak:) Welcke gevangens die macht nijet gehadt en hebben om die costen van der gevanckenisse ende moeienisse van der justitie te betaelen, diewelcke den XVIen derselver maent voer schepenen derselver stede van Delff gehoirt ende geexamineert sijnde ende die voern. Adriaen Janszn., schipper, hem wel verantwoerdende, hebben dieselve schepenen verstaen ende verclaert dat men den voern. Adriaen, gevangene, soude laeten gaen.

Aanmelding

Ondergetekende

Adres

Postcode Plaats

Meldt zich aan

voor het

persoonlijk lidmaatschap

(contributie f 20,-)

familielidmaatschap

(contributie f 30,-)

van de vereniging 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'

Datum: Handtekening

Verzendadres:

Vrienden v/h Historisch Museum Den Briel

p/a. F. Keller

Jan Matthijssenlaan 12

3232 ED Brielle

Fax: (0181) 413855

e-mail: F.Keller@inter.NL.net

N.B. Na 1 juli is alleen nog de halve contributie verschuldigd; na 1 november wordt voor de resterende maanden geen contributie meer geheven. Voor de betaling van de contributie ontvangen de leden een acceptgirokaart.

Auteursinstructies

Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Geadviseerd wordt vooroverleg met de hoofdredacteur, drs. A.A. van der Houwen, te plegen. Hij is bereikbaar tijdens kantooruren onder nummer (0181) 475154.

Aanlevering van de artikelen in computer-leesbare vorm, of tenminste met schrijfmachine geschreven wordt op prijs gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de auteur, artikelen in te korten of te wijzigen.

Na publicatie ontvangen de auteurs twee overdrukken en - op verzoek - een kopie op floppy.

Advertentietarief

Een pagina per jaar (2 edities): f 200,-

Copyright

Overname van artikelen uitsluitend met bronvermelding en na verkregen toestemming van de redactie.